

Gašper Troha***Začetek novega slovenskega romana?***

Rudi Šeligo: DEMONI SLAVJAMladinska knjiga, Ljubljana 1997 (Zbirka Nova slovenska knjiga)

Mihail Bahtin v predgovoru k svoji knjigi z naslovom *Ustvarjalnost Rabelaisa*¹ govori o groteski, katere vire najde v starih rimskih poganskih ritualih (tako imenovanih saturnalijah), ki so se pozneje v srednjem veku ohranili v obliki poganskih praznikov. Šeligo v uvodnem prizoru svojega romana predstavlja daritveno slavje v deželi Wald Welt Wunderland. Gre za nekakšen obred, ki se zgodi vsako leto na isti dan, poleg tega še za daritveno slavje, ki neposredno namiguje na žrtvovanje in se tako znova navezuje na ritual.

Ob srednjeveških pojavih groteske govori Bahtin tudi o njeni funkciji. Ugotovi, da je šlo pri teh praznikih za obdobja, ko je bil svet postavljen na glavo in se je ravno zato smelo povedati več kot ob navadnih dneh. V mračnem obdobju srednjega veka je bila torej groteska edina oblika, v kateri se je lahko udejanjila družbena kritika. Enak namen ima tudi Šeligov roman, ki nam to daje slutiti že na samem začetku. Dogajanje, ki ga opisuje, nas vseskoz napeljuje na našo neposredno realnost, hkrati pa nam že v

¹ Mihail Bahtin: *Stvaralaštvo Fransa Rabela i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*. Nolit, Beograd 1978.

samem imenu fiktivne države razkrije tudi njeno bistvo. Gre namreč za očitno poveličevanje samega sebe, to nam razkriva že besedna zveza WWW (Gozd-svet-čudežna dežela). Ta nam priključuje predstavo o gorati, z gozdom porasli državi, ki je za prebivalce ves svet in hkrati neka obljubljen dežela. Z dogodki se seveda razkrije resnično stanje stvari, ki je od te vaško obarvane idile v marsičem močno oddaljeno. Vse to in dejstvo, da je vsaj na začetku glavna oseba romana Pesnik, napisan z veliko začetnico, nekakšen profet, avtoriteta, ki naj usmerja delovanje prebivalstva dežele WWW, nas napeljuje na vprašanje slovenske literarne specifike.

Slovenska literatura je bila zaradi narodove nesamostojnosti vseskozi bolj ali manj vpeta v nacionalno idejo, zato je imel pesnik oziroma literarni ustvarjalec ves čas vlogo nekakšnega vodnika, profeta, ki bo narod popeljal v svetlo prihodnost. Obenem so protagonisti slovenskega romana vedno idealisti, ki doživijo svojo deziluzijo in propadejo, a vzrok za propad ni v njih samih in njihovi ideji, ampak je ta vedno v nekem zunanjem dejavniku (po navadi v tujih zatiralcih). Šeligo v *Demonih slavja* detabuizira obe lastnosti slovenske literature.

Prva se kaže ob primeru Pesnika, lanskega nagrajenca na delitvenem slavju, letos pa ga je nadomestil s stališča visokega statusa literature profani Di Džej. To je odsev družbe, ki svoj okus prilagaja razmeram tranzicije. V ospredje stopita predvsem denar in oblast oziroma moč, ki jo tadva omogočata. Pesnik postane zgolj nekdo, ki ga vsi poznajo iz prejšnjih časov, a so ga dandanašnji zamenjali uspešni mladi poslovneži. Tudi Pesnik sam doživi svojo deziluzijo na delitvenem slavju. Ob spoznanju izgube svojega položaja se najprej skuša distancirati od dogajanja in pobegne pod mizo. Tam postane zgolj atrakcija za vse navzoče, ki ga opazujejo kot žival v živalskem vrtu. Njegova vloga je torej do konca demistificirana. Obenem tudi sam nima več moči, da bi stvari spreminjal ali vsaj videl neko svetlejšo prihodnost. Ob tej dokončni deziluziji sam ne zdrži več in v obupu najde edino uteho v drevesu, s katerim se združi. Šeligo torej dokončno odpravlja literatovo vpetost v nacionalno idejo in iz nje izhajajoči status ter se vrača nazaj v drevo (k začetkom?), to bi lahko pomenilo, da v današnjih razmerah razmišljujoči človek lahko zgolj znori, a se zdi verjetnejša možnost ta, da avtor sebe in funkcijo literata na sploh znova vrača iz družbe nazaj v slonokoščeni stolp umetnosti.

Ob vprašanju specifičnosti slovenske literature in še posebno slovenskega romana nikakor ne moremo mimo modela njenega protagonista. Če torej *Demoni slavja* s svojo grotesknostjo govorijo resnico slovenske literarne specifičnosti, vsekakor razkrijejo tudi lastnosti slovenskih protagonistov. Najjasneje se ta pokaže ob računalniku – preročišču. Na delitvenem slavju so zbrani vsi veljaki države WWW, torej sami protagonisti, ki navzven kažejo ves svoj uspeh in moč, dokler se ne pojavi preročišče, ki razkriva njihovo resnično naravo. Njihova grotesknost izhaja iz razlike med njihovim videzom in resnico, ki se ob računalniku nazorno pokaže. Izkaže se, da so vsi brez ene same izjeme sami krivi svojega moralnega propada, da torej razlog za nasprotje med realnim življenjem in idejami, ki jih zagovarjajo, ni v nekem zunanjem dejavniku (sovražniku), temveč je ta v njih samih. Ob tem spoznanju pride roman do svojega vrhunca, ko grozi vsesplošen linč enega izmed navzočih. Ta napetost se kanalizira v nekakšnem ritualnem kaznovanju vseh in vsakogar. Vzrok, ki povzroči propad ideje (slovenske nacionalne ideje?), je torej neustreznost ideje same in hkrati nemoč protagonistov, da bi jo uresničili; to je resnica slovenskega romanesknega junaka.

Če stvari nekoliko povzamemo, lahko rečemo, da je z nastankom samostojne države po eni strani svojo vlogo izgubil pesnik, saj je njegov cilj (nacionalna suverenost) izpolnjen, le da cilj nikakor ni tisto, kar je ta profet pričakoval. Iz obupa se torej pesnik umika v norost oziroma v objem čiste umetnosti, ki ni več vprežena v socialne cilje. Po drugi strani je z izpolnitvijo nacionalne ideje izginila tista prepreka, ki je onemogočala jasen vpogled v propade slovenskih literarnih protagonistov. Poskus take detabuizacije se je v slovenski literaturi pojavil že prej v Blatnikovih *Plamenicah in solzah*, a v drugačnem družbenem in literarnem kontekstu. *Demoni slavja* v zadnjih letih namreč niso osamljen primer, to se pokaže ob primerjavi z *Zadnjo Sergijevo skušnjo* Janija Virka.

Virkov roman sicer ni tako zelo grotesken, a je njegov junak za slovensko literaturo prav tako nekoliko atipičen. Zadnja skušnjava Sergija Tramarja, nekdanjega disidenta in bojvnika proti totalitarizmu, je vnovični idealizem. Sergija so namreč ob vzpostavitvi novega sistema prezrli in mu niso dodelili nobene pomembne funkcije. Na položajih so isti ljudje, ki so spremenili svoje parole, in nekateri disidenti, ki so se odpovedali svojim idealom. Sergijev cilj je torej navidezno dosežen, saj smo dobili novo državo (podobno

je samostojna tudi država WWW), a hkrati ostaja iluzija, saj se razen družbenega sistema ni čisto nič spremenilo. S stališča posameznikove svobode je Sergijev boj izgubljen. Njegova zadnja skušnjava je, da bi še enkrat poskusil stvari spremeniti. Tu se dogajanje začne nagibati v grotesko in postaja vse bolj podobno situaciji v *Demonih slavja*. Sergij, ki se ves čas zgraža nad prodanimi dušami svojih nekdanjih prijateljev, se tudi sam proda nekemu strankarskemu časopisu, pri njem bo postal nekakšen navidezni urednik, a je hkrati prepričan, da mu bo to omogočilo razgnati drhal in dokončati njegov boj. Stvari nikakor ne ostanejo zgolj na tej točki. Sergija namreč na koncu fizično ne dotolče neuspeh njegove ideje, ampak njegova pohotnost, saj umre na ljubezenskem izletu z Rdečko v reki Krki. Deziluzija je torej pri obeh romanah dvojna, saj gre najprej za propad ideje (Sergijeve svobode posameznika in vaše idile države WWW), nato pa še za dejstvo, da je vzrok propada v šibkosti junakov samih, saj Sergija uničita slavohlepnost in pohota, pri Šeligovih junakih pa gre bolj ali manj za nemoč (Pesnik) in sramoto ob nemoralnostih iz preteklosti (preročišče). Ob vsem tem lahko omenimo tudi to, da do podobnega sklepa pride tudi Blatnik v *Plamenicah in solzah*, ko njegov junak najde čudežno kroglo, ki mu izpolni najbolj skrito željo. Komika je v izbiri želje, saj si junak želi napisati knjigo vseh knjig, a mu krogla izpolni le najbolj skrito željo, ki je, da bi bil neustavljivo privlačen.

Pomenljiv je tudi konec Šeligovega romana, ki v pomirljivem tonu sklene vsa ta razkritja in razrušitve. Na delitvenem slavu se namreč pojavijo otroci kot glas razuma in ti zbranim staršem povedo, naj nič ne skrbijo, saj ima vsakdo "svoj arkanum, svojega arkana". Razkritje skrivnosti (arkanuma) slovenske literature torej nikakor ne pomeni njenega konca. Pomeni zgolj to, da se ta zaveda svoje nekdanje specifičnosti in se je ravno s tem tudi osvobaja, saj mora vsaka paradigma, če jo hočemo podirati, najprej skozi fazo domačnosti in smeha, kot to imenuje Vladimir Propp¹, vanjo pa jo postavlja ravno groteska. Vsako veliko resnico je treba namreč najprej detabuizirati, da se pokaže njena ničevost in se s tem dokončno začne njen propad, saj postane razpoložljiva in nezavezujoča.

¹ Vladimir Prop: *Problemi komike i smeha*. Dnevnik, Književna zajednica Novi Sad, Novi Sad 1984.

Vprašanje, ki se nam na koncu tega razmišljanja nezadržno vsiljuje, je, koliko bosta tadva romana ostala, podobno kot Blatnikov, osamljeni lastovki brez spremljajoče pomladi. Odgovor na to vprašanje je najbolje poiskati kar v zadnjem natisnjenem delu Rudija Šeliga z naslovom *Uslišani spomin*. To je zbirka štirih novel, ki so nastajale od leta 1995 in torej ne morejo dati dokončnega odgovora, lahko pa nam vsaj delno ilustrirajo spremembe v Šeligovem pisanju. Vsekakor lahko rečemo, da se je Pesnik umaknil nazaj v slonokoščeni stolp čiste literature, saj v teh štirih novelah ne najdemo več nobene navezave na problematiko neposredne družbene realnosti. Ob njegovih protagonistih lahko ugotovimo, da v marsičem še sledijo slovenski specifik, saj je njihova akcija, razen morda v zadnji, ki je edina nastala po *Demonih slavja*, že vnaprej blokirana z njihovo zaznamovanostjo. Vsi so namreč telesno in duševno drugačni od večine. Šeligo torej še ni popolnoma prebolel slovenske literarne specifice, čeravno jo je sam razgalil, a se kljub temu zdi, da so se v njegovem pisanju zgodili nekateri premiki.

Demoni slavja so brez dvoma odličen roman, ki je zaradi svoje groteskne pretiranosti in avtorjevega neposrednega ter natančnega opisovanja primernejši za ljudi z močnejšim želodcem. Zdi se, da to predvsem proti koncu na nekaterih mestih postaja samo sebi namen, zato se ponekod pripovedni tok skorajda zaustavi. Koliko bodo *Demoni slavja* pomenili prelomnico v slovenski literaturi, pa bosta seveda pokazala šele čas in nadaljnje dogajanje na slovenskem literarnem prizorišču.